

تحلیل محتوای دیدگاه مقام معظم رهبری (آیت‌الله خامنه‌ای)

پیرامون «ارتباط با آمریکا» در بازه زمانی ۱۳۶۸-۱۳۹۵

ثریا ودادی^۱

دکتر محمدرضا رسولی^۲

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۷/۸/۱۱

تاریخ پذیرش نهایی مقاله: ۱۳۹۸/۳/۱۳

چکیده

«نرمش قهرمانانه»، اصطلاحی بود که توسط مقام معظم رهبری در سال ۱۳۹۲، پیرامون تعاملات سیاسی مطرح شده بود. نظر بر این که هر دو کشور ایران اسلامی و آمریکا به عنوان دو قدرت و گفتمان مؤثر در عرصه بین‌المللی شناخته می‌شوند و هر نوع تقابل و تعامل بین دو کشور، بسیاری از معادلات منطقه‌ای و جهانی را دچار تغییر می‌سازد. بنابراین، اهمیت شناخت راهبردها و تاکتیک‌ها و گفتمان سیاسی حاکم بر این دو کشور، ضروری و مهم است. در این تحقیق، تحلیل محتوای دیدگاه مقام معظم رهبری - پیرامون آمریکا با تأکید بر چیستی و چگونگی «مذاکره و ارتباط با آمریکا» در بازه زمانی ۱۳۶۸ تا ۱۳۹۵ را دنبال کردیم تا به شناختی علمی و دقیق از دیدگاه ایشان نسبت به آمریکا برسیم؛ طبق نمونه‌گیری هدف‌مند از بین کل بیانات ایشان، تعداد ۲۰۹ سخنرانی مرتبط با مفهوم «آمریکا» به دست آمد و آن‌ها را در پنج محور موضوعی: «اسلام و آمریکا»، «آسیب‌شناسی آمریکا»، «انزوای آمریکا»، «سیاست خاورمیانه-ای آمریکا» و «مذاکره و رابطه با آمریکا» طبقه‌بندی و مقوله‌بندی کردیم که بیشترین فراوانی و تأکید در موضوعات فوق به ترتیب عبارتند از: در «کلید واژه‌های مرتبط با مقوله‌ی «اسلام و آمریکا»، مربوط به اسلام آمریکایی است؛ در «کلید واژه‌های مرتبط با مقوله «آسیب‌شناسی آمریکا»، مربوط به ضعف و افول قدرت در آمریکا است؛ در کلید واژه‌های مرتبط با مقوله «انزوای آمریکا»، مربوط به انزوای آمریکا نزد ملت‌های جهان است؛ در کلید واژه‌های مرتبط با مقوله «سیاست خاورمیانه‌ای آمریکا»، مربوط به شکست سیاست‌های خاورمیانه‌ای آمریکا است و بیشترین فراوانی در کلید واژه‌های مرتبط با مقوله «مذاکره و رابطه با آمریکا»، مربوط به ویژگی و خصوصیات امریکاست که عبارتند از: سلطه‌طلبی، زورگویی، دیکتاتوری، تجاوزگری، جنگ‌افروزی و ظالم بودن؛ در کنار این ویژگی‌ها، دشمنی و دشمن بودن آمریکا و روحیه استکباری و غرور آن نیز مورد تأکید بود. بنا بر یافته‌های تحقیق، آمریکا به دنبال مذاکره غیر مشروط با جمهوری اسلامی ایران برای تحمیل خواسته‌هایش است و در زمینه روابط هم به رابطه مشروط (تسلیم شدن جمهوری اسلامی) می‌اندیشد که در شرایط فعلی، نه مذاکره و نه رابطه با آمریکا، ضررش بیشتر از سودش است.

واژگان کلیدی: اسلام و آمریکا، آسیب‌شناسی آمریکا، انزوای آمریکا، سیاست خاورمیانه‌ای آمریکا، مذاکره و رابطه با آمریکا.

۱. کارشناسی ارشد علوم ارتباطات اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات آذربایجان شرقی، تبریز- ایران.

۲. دانشیار گروه علوم ارتباطات اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز، تهران- ایران.

مقدمه

«مذاکره و رابطه با آمریکا» بعد از انتخابات ریاست جمهوری یازدهم در ایران به دنبال شعار تدبیر و امید و اعتدال‌گرایی و مطرح شدن «نرمش قهرمانانه» توسط مقام معظم رهبری (آیت‌ا... خامنه‌ای) بحث‌هایی را در بین نخبگان و افکار عمومی جامعه برانگیخت و گفتگوی تلفنی روحانی / اوباما در حاشیه شصت و هشتمین مجمع عمومی سازمان ملل متحد- موافقان و مخالفان را در فضای عمومی جامعه در هر دو کشور به واکنش و داشت. موافقان مذاکره در ایران، عبارت «نرمش قهرمانانه» را، اعلان موافقت با مذاکره می‌دانستند و مخالفان، با تفسیر و معنی کردن آن، تأمل در مذاکرات و رعایت احتیاط بیشتر را مطرح می‌کردند. «نرمش قهرمانانه»، اصطلاحی بود که توسط مقام معظم رهبری (آیت‌ا... خامنه‌ای) در سال ۱۳۹۲، پیرامون تعاملات سیاسی مطرح شده بود. نظر بر این که هر دو کشور ایران اسلامی و آمریکا به عنوان دو قدرت و گفتمان مؤثر در عرصه بین‌المللی شناخته می‌شوند و هر نوع تقابل و تعامل بین دو کشور، بسیاری از معادلات منطقه‌ای و جهانی را دچار تغییر خواهد کرد. ارتباط بین ایران و آمریکا به دنبال اشغال سفارت آمریکا که به لانه جاسوسی شهرت یافته بود، در اقدامی یک سویه، توسط آمریکا، قطع شده و تاکنون ادامه داشته است. بنابراین، اهمیت شناخت راهبردها و تاکتیک‌ها و گفتمان سیاسی حاکم بر این دو کشور پیرامون مفهوم «مذاکره» و «رابطه»، امری ضروری و مهم است؛ تا به دور از فضای تبلیغی موجود در رسانه‌ها، به شناختی علمی برسیم. با عنایت به اهمیت فوق، در این تحقیق، تحلیل محتوای دیدگاه مقام معظم رهبری (آیت‌ا... خامنه‌ای) را، پیرامون آمریکا با تأکید بر چیستی و چگونگی «مذاکره و ارتباط با آمریکا» در بازه زمانی ۱۳۶۸ تا ۱۳۹۵ دنبال می‌شود تا به شناخت راهبرد اصلی نظام جمهوری اسلامی ایران پیرامون «مذاکره و ارتباط با آمریکا» دست یافت.

هدف اصلی

توصیف و تحلیل دیدگاه‌های مقام معظم رهبری (آیت‌ا... خامنه‌ای) پیرامون آمریکا با تأکید بر مفهوم «مذاکره با آمریکا».

سؤال اصلی

دیدگاه مقام معظم رهبری (آیت‌ا... خامنه‌ای)، در ارتباط با آمریکا چیست؟

مبانی نظری

جریان‌سازی و جریان‌شناسی رسانه

مفهوم جریان را، روند شکل‌گیری یا ایده و نظر و سیر تطوّر تاریخی آن، با در نظر گرفتن فرازاها و فرودها و آثار آن در عرصه اجتماعی تعریف می‌کند (شعبانی، ۱۳۸۹: ۱۷).

تئوری برجسته‌سازی

«برجسته‌سازی فرایندی است که در آن رسانه‌های جمعی تعیین می‌کنند که ما درباره چه بیندیشیم و نگران باشیم» (Wilson & Wilson, 2001: 112). برجسته‌سازی، نتیجه عملکرد دروازه‌بانی، گزینش پیام‌ها (تمرکز بر پیامی خاص) و اولویت بخشی به پیام مطلوب فرستنده است.

نظریه چارچوب‌سازی

گافمن، مفهوم عمومی از نظریه چارچوب‌سازی را در سال ۱۹۸۱ میلادی، پیشنهاد کرد. از دید او، ادراک گیرندگان، تحت تأثیر شیوه‌ای است که کنش درون یک چارچوب تصویر شده یا ساخته می‌شود (Goffman, 1981: 22). چارچوب‌سازی، نسخه پالایش شده برجسته‌سازی و سطح دوم برجسته‌سازی محسوب می‌شود؛ چارچوب‌سازی، کیفیتی ارتباطی (چارچوب و ساختاربخشی به پیام) است که در آن پیام مطلوب فرستنده به گیرنده، برجسته‌سازی می‌شود. این که چه چیزی را چه زمانی و چگونه به مخاطب منتقل کنیم، فرایند جریان‌سازی را شکل می‌دهند.

نظریه کاشت

در میان نظریاتی که به آثار درازمدت رسانه‌ها پرداخته‌اند، حق تقدم با نظریه کاشت است. این نظریه عبارتست از این که تلویزیون در میان رسانه‌های مدرن چنان جایگاه محوری در زندگی روزمره ما پیدا کرده است که منجر به غلبه آن بر «محیط نمادین» شده و پیام‌هایش در مورد واقعیت، جای تجربه شخصی و سایر وسایل شناخت جهان را گرفته است. این نظریه یکی از اشکال اثر رسانه‌ها در سطح شناختی بوده و مربوط به این موضوع است که قرار گرفتن در معرض رسانه‌ها، تا چه حد می‌تواند به باورها و تلقی عموم از واقعیت خارجی، شکل دهد؟ نظریه کاشت یا اشاعه برای ارائه الگویی از تحلیل، تبیین شده است؛ تا نشان‌دهنده تأثیر بلندمدت رسانه‌هایی باشد، که اساساً در سطح برداشت اجتماعی، عمل می‌کنند. گرنبر عقیده دارد که تلویزیون به لحاظ عمق و نفوذ قابل ملاحظه‌اش، نیروی فرهنگی قدرت‌مندی است. وی تلویزیون را ابزاری در دست نظم‌تثبیت شده صنعتی اجتماعی می‌داند، که به جای تغییر، تهدید یا تضعیف نظام سنتی باورها، ارزش‌ها و رفتارها، در خدمت حفظ، تثبیت یا تقویت آنهاست. او که اثر اصلی تلویزیون را جامعه‌پذیری یعنی اشاعه ثبات و پذیرش وضعیت موجود می‌داند، معتقد است که تلویزیون تغییرات را به تنهایی به حداقل نمی‌رساند؛ بلکه این امر با هماهنگی دیگر نهادهای عمده فرهنگی محقق می‌شود.

پیشینه تحقیق

سیاست خارجی یکی از حوزه‌های مهم زندگی سیاسی و اجتماعی کشورهاست و اصول سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران نیز با توجه به ماهیت این نظام، از دین اسلام و ایدئولوژی اسلامی نشأت

می‌گیرد. ما در این پژوهش با توجه به جایگاهی که آیت‌الله خامنه‌ای به عنوان رهبر جمهوری اسلامی ایران دارد با بررسی سخنرانی‌های ایشان به این نتیجه رسیده‌ایم که مبانی نظری آیت‌الله خامنه‌ای مطابق با ارزش‌ها و آموزه‌های دین اسلام است و موضع‌گیرهای ایشان در حوزه عمل نیز بر گرفته از تعالیم اسلامی است. مثلاً یکی از اصول اصلی اسلام در حوزه سیاست خارجی نفی سلطه‌پذیری است که هیچ‌گونه سلطه غیر مسلمان بر مسلمان را نمی‌پذیرد. مقابله با آمریکا به عنوان نماد کامل سلطه‌گری در دنیای کنونی که تفکرات برتری‌جویانه دارد مطابق با آموزه‌های اسلامی است. جمهوری اسلامی ایران نیز به عنوان پرچمدار تبلیغ و ترویج دین اسلام با هرگونه سلطه‌گری و سلطه‌پذیری مخالف است و علم مقابله با قدرت‌های استکباری را به دست گرفته است. اسلام براساس اصل دعوت از همه مسلمانان می‌خواهد که آموزه‌های دین اسلام را در سراسر جهان تبلیغ کنند و مردم سایر کشورها را با تعالیم اسلامی آشنا سازند. جمهوری اسلامی ایران که با داعیه یک کشور اسلامی در عرصه جهان ظهور کرد با تجربه موفق خود در مقابله با استکبار جهانی و با پیشرفت‌هایی که در علوم مختلف داشته در آستانه تبدیل شدن به الگوی عملی یک کشور اسلامی موفق قرار دارد. اسلام برای ایجاد ارتباط قلبی و مهر و عطف میان مسلمانان اصل تألیف قلوب را مطرح می‌کند و از مسلمین می‌خواهد که با هم برادرانه رفتار کنند و در صورت بروز مشکل همدیگر را یاری دهند. جمهوری اسلامی ایران در راستای اصل تألیف قلوب با ملت مسلمان فلسطین و لبنان همدردی می‌کند و از آنان در مجامع مختلف بین‌المللی حمایت می‌کند. تولی و تبری درحوزه سیاست خارجی به معنای اولویت و ارجحیت دادن به ارتباط برادرانه و دوستانه با کشورهای اسلامی اعم از مسلمانان و کفار غیرمتخاصم و تبری و دوری جستن از برقراری ارتباط با کشورهای کافر متخاصم می‌باشد. جمهوری اسلامی نیز بر پایه همین اصل برنامه پنج ساله سوم درحوزه سیاست خارجی را به شکل زیر طراحی کردند. وحدت مسلمین یکی دیگر از اصول مهمی است که در قرآن مورد تأکید قرار گرفته است. جمهوری اسلامی ایران نیز در راستای همین اصل با همه کشورهای اسلامی روابط دوستانه برقرار می‌کند و از نظر رهبر جمهوری اسلامی اتحاد مسلمین به معنای اتحاد میان فرق گوناگون اسلامی است. جمهوری اسلامی ایران با توجه به ماهیت انقلاب خود را ملتزم به رعایت دستورات و آموزه‌های دین اسلام در همه حوزه‌های سیاسی و اجتماعی می‌داند و هرگونه تخطی از اصول اسلام باعث زیر سوال رفتن انقلاب ایران می‌شود. بنابراین گمان می‌رود تا زمانی که حکومت اسلامی در این کشور برقرار باشد اصول سیاست خارجی ایران مبتنی بر تعالیم اسلام باشد (منصورزاده، ۱۳۹۱).

اصول دیپلماسی در جمهوری اسلامی ایران از منظر مقام معظم رهبری، استمرار سیاست‌های بنیانگذار جمهوری اسلامی حضرت امام خمینی (ره) است. ایشان در بیان دیپلماسی معتقد به ادامه خط امام و اصل تغییرناپذیر «نه شرقی، نه غربی» است و بر این نکته تأکید دارند که مهم‌ترین اصل در دیپلماسی ایران، حمایت از هویت ایرانی و اسلامی و پافشاری بر اصول و ارزش‌هاست. این پژوهش به دنبال بررسی اصول دیپلماسی جمهوری اسلامی ایران از منظر مقام معظم رهبری با رویکرد آرمان‌گرایی-

واقع‌بینانه در سیاست خارجی می‌باشد. فرضیه تحقیق عبارت از این است که اصول دیپلماسی در جمهوری اسلامی ایران از منظر آیت‌الله خامنه‌ای در چارچوب آموزه‌های اسلامی حکمت، عزت و مصلحت تبیین-سازی می‌شود. روش تجزیه و تحلیل داده‌ها به صورت توصیفی-تحلیلی خواهد بود و یافته‌های به دست آمده از پژوهش این که، مهم‌ترین اصل در دیپلماسی جمهوری اسلامی ایران از دیدگاه مقام معظم رهبری، حمایت از هویت نظام اسلامی و پافشاری بر اصول و ارزش‌هاست و سه اصل عزت، حکمت و مصلحت یک مثلث الزامی برای چارچوب ارتباطات بین‌المللی بوده و نباید هیچ خدشه‌ای به آن وارد شود و از طرف دیگر گفتمان آرمان‌گرایی-واقع‌بینانه به عنوان شاه‌بیت و کلیدواژه آیت‌الله خامنه‌ای در روابط خارجی در چارچوب سه اصل فوق در سیاست خارجی قابل تحلیل و بررسی هستند (امیرپور، ۱۳۹۳).

پیروزی انقلاب اسلامی ایران در سال ۱۳۵۷ یک سلسله ارزش‌ها و اصول نوینی را در سطح منطقه‌ای و جهان به ارمغان آورد و ارزش‌های یاد شده مبنای سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران قرار گرفت. در دوره رهبری امام خمینی (ره) به عنوان ولی فقیه، کارکرد زمان و مکان به عنوان دو رکن اساسی و موثر در روند استنباط و اجتهاد برای پاسخگویی به نیازهای دائماً متحول و دگرگون شونده در عرصه سیاست خارجی، از اهمیت خاصی برخوردار بود. پس از ایشان نیز با توجه به جایگاه رهبری در نظریه ولایت فقیه، گستره وظایف و اختیارات رهبری در قانون اساسی و سیر تحولات سیاست خارجی در دوره‌های گوناگون، رهبری در سطح تصمیم‌سازی از طریق وضع سیاست‌های کلان و در سطح تصمیم‌گیری با اعمال حکم حکومتی، نقشی بی‌بدیل و تعیین‌کننده در سیاست خارجی نظام جمهوری اسلامی ایران ایفاء می‌کند و بدون در نظر گرفتن نقش مقام معظم رهبری، ارائه تحلیلی واقعی و کاربردی از ماهیت، جهت‌گیری و اهداف سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران امکان‌پذیر نمی‌باشد. این ایفای نقش زمانی مهم‌تر می‌نماید که در نظر بگیریم حضرت آیت‌الله خامنه‌ای رهبر معظم انقلاب اسلامی از سال ۱۳۶۰ تا ۱۳۶۸ عهده‌دار ریاست جمهوری اسلامی ایران بوده و با داشتن تجربه در نحوه تعامل ریاست جمهوری با مقام رهبری و حضور مستقیم در عرصه‌های بین‌المللی، هم در تدوین مبانی نظری، هم در راهبری ساختار سیاسی و هم در فرایند رصد و پیگیری تحولات سیاسی از تسلطی چشمگیر و تأثیری عمیق برخوردار بوده و هستند. در این پژوهش تلاش شده تا اصول و قواعد فقهی مورد کاربرد و موثر در تدوین مبانی نظری، تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری در عرصه سیاست خارجی از دیدگاه مقام رهبری با تأکید بر سه اصل عزت، حکمت و مصلحت مورد تبیین و تحلیل قرار گیرد و ضمن بررسی و ارزیابی تأثیر متغیرهای ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی در سیاست خارجی نظام جمهوری اسلامی ایران در دولت‌های مختلف، بر آیند آن چنین می‌نماید که مبانی و قواعد فقهی چه در تدوین مبانی نظری و چه در حوزه رصد و پیگیری تحولات و چه در عرصه اجرا و موضع‌گیری‌های مقام معظم رهبری در سیاست خارجی نظام، به عنوان رکنی رکنین، موثر و بی‌بدیل مورد اتکای معظم‌له بوده است. واژه‌های کلیدی: مبانی فقهی، قاعده، مقام معظم رهبری، سیاست خارجی، جمهوری اسلامی ایران، عزت، حکمت،

مصلحت(واعظی دهنوی، ۱۳۹۲). موضوع پژوهش حاضر، شاخص‌های نظام سیاسی پیشرفته از دیدگاه امام خمینی (ره) و آیت‌الله خامنه‌ای است. برای ارائه بحث از چارچوب نظری طرح پرسش‌های بنیادین گلن تیندر بهره گرفته می‌شود. امام خمینی (ره) و آیت‌الله خامنه‌ای، نظام سیاسی را به صورت سه ضلعی از حاکم و رهبر، مسئولان و کارگزاران و مردم در نظر می‌گیرند. این دو بزرگوار، نظام سیاسی‌ای را پیشرفته می‌دانند که اولاً از نوع ولایت فقیه‌ی باشد و ثانیاً سه ضلع آن، یعنی حاکم، مسئولان و کارگزاران و مردم، شاخص‌های برجسته و متعالی با توجه به معیار بودن اسلام (اصل بودن ایمان و تقوا) داشته باشند. این دو اندیشمند بزرگ، شاخص‌های حاکم و رهبر (ولی فقیه) در نظام سیاسی پیشرفته را فقاقت، تقوا، عدالت، درایت و مدیریت می‌دانند. همچنین ایشان شاخص‌های مسئولان و کارگزاران را داشتن تقوا، ایمان و تزکیه نفس، صبر و استقامت، خودباوری و اعتماد به نفس، خدمتگزار واقعی مردم بودن، ساده زیستی، انتقادپذیری، مبارزه با فساد، پاسخگو بودن، حفظ وحدت، فقرزدایی و رعایت عدالت اجتماعی و نیز شاخص‌های مردم را آگاهی و بصیرت، مشارکت و حضور در صحنه‌ها و انتخابات، نظارت و همگامی و اتحاد بر می‌شمرند(جاویدی، ۱۳۹۱).

ارتباطات میان فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در جهان اسلام: با تأکید بر مسئله فلسطین (تحلیل محتوای بیانات و پیام‌های منتشر شده رهبران جمهوری اسلامی ایران در سایت رهبری) می‌باشد که با روش تحلیل محتوای کیفی به بررسی مصادیق مورد نظر در این ارتباط در سخنان رهبران جمهوری اسلامی ایران پرداخته است. جامعه آماری این تحقیق، شامل تمامی بیانات و سخنرانی‌های امام خمینی (ره) و نیز مقام معظم رهبری در دوران رهبری جمهوری اسلامی است که در ارتباط با مسئله فلسطین بوده که در سایت رهبری به آدرس www.khamenei.ir منتشر شده است و روش نمونه‌گیری آن نیز به صورت تمام‌شماری می‌باشد. در این پژوهش، ضمن بیان آن که جمهوری اسلامی که محصول انقلاب دینی و بیداری سیاسی - اسلامی در ایران بوده، باعث پیدایش موجی از بیداری سیاسی - اسلامی در مناطق گوناگون جهان اسلام شده، شناخت مصادیق مورد تأکید این دو بزرگوار در رابطه با موضوع تحقیق، مدنظر قرار گرفته است. این نفوذ، نمونه مهمی از اعمال قدرت نرم بوده و فرصت‌هایی را برای جمهوری اسلامی برای بهره‌گیری از آن به منظور رسیدن به اهداف سیاست خارجی و ارتباطات میان فرهنگی خود فراهم کرده است. همچنین رهبران جمهوری اسلامی ایران به عنوان تعیین‌کنندگان اصلی سیاست‌های روابط میان فرهنگی نظام جمهوری اسلامی در نوع و نحوه ارتباط با دیگر کشورهای جهان به صورت عام و جهان اسلام به صورت خاص شناخته می‌شوند. لذا توجه به موارد تأکید شده توسط آنان در ارتباط با موضوعاتی چون مسئله فلسطین، جهت تعاملات هرچه بهتر در راستای تعالی اسلام و خروج امت اسلامی از وضع موجود که همان نفوذ بیگانگان و غاصبان در مناطق اسلامی است، حائز اهمیت می‌باشد(مقامی، ۱۳۹۲).

روش تحقیق

نظر به کیفی بودن تحقیق، تحقیق جنبه توصیفی و اکتشافی دارد. روش تحقیق اسنادی و تکنیک بررسی، تحلیل محتوا هست. بررسی تحقیقات پیشین نشان داد، تحقیقی با این عنوان تاکنون انجام داده نشده است.

جامعه آماری و حجم نمونه

جامعه آماری شامل متن تمامی سخنرانی‌های آیت‌الله خامنه‌ای در بازه زمانی ۱۳۶۸-۱۳۹۵ است که مورد تحلیل محتوا قرار گرفته است. شیوه نمونه‌گیری هدفمند بود.

ابزار جمع‌آوری اطلاعات

با توجه به روش کتابخانه‌ای و اسنادی، ابزار جمع‌آوری اطلاعات، فیش بود و از طریق فیش‌برداری به جمع‌آوری داده‌ها پرداخته شد.

اعتبار و پایایی

یکی از چالش‌های عمده پژوهشگران کیفی، توافق بر سر ملاک‌هایی است که باید در داوری یک پژوهش کیفی به کار برده شوند. پژوهشگران، عموماً برای این که کیفیت مطالعه خود را نشان دهند، به مفاهیمی مانند اعتبار و پایایی اشاره می‌کنند. اما به نظر می‌رسد که این دو معیار برای ارزیابی پژوهش‌های کیفی، چندان مناسب نباشند. در پارادایم قیاسی-فرضیه‌ای، پایایی، اشاره به این نکته دارد که آیا یک سنجه خاص که به طور مکرر برای سنجش یک مفهوم به کار می‌رود، می‌تواند منجر به نتایج مشابهی در هر زمان شود یا خیر؟ و اعتبار، نشان می‌دهد که تا چه حدی یک سنجه تجربی به طور مکفی، معنای واقعی مفهوم تحت بررسی را انعکاس می‌دهد (دانایی‌فرد و مظفری، ۱۳۸۷: ۱۴۸). «میکوت و موهاوس» (۱۹۹۴)، «قابلیت اعتماد»^۱ طرح‌های پژوهش کیفی را مطرح می‌کنند. آنان چهار عامل را که به مدد آن‌ها اعتمادسازی می‌شود چنین خلاصه می‌کنند:

۱. استفاده از چند روش برای گردآوری داده‌ها، ۲. بازرسی مسیر کسب اطلاعات، ۳. واریسی از سوی افراد تحت بررسی، ۴. گروه پژوهشی.

در تحقیق حاضر، علاوه بر لزوم رعایت مراحل فوق، اعضای گروه پژوهشی (پژوهشگر، اساتید راهنما و مشاور) هنگام تفسیر داده‌ها بر صداقت و دقت یکدیگر نظارت داشتند. پایایی میان کدگذاری را می-

^۱ Trustworthiness

توان از چند طریق محاسبه کرد. هولستی (۱۹۶۹)، برای تعیین پایایی داده‌های اسمی بر حسب درصد توافق فرمول زیر را ارائه کرده است:

$$\text{پایایی} = \frac{2M}{N_1 + N_2}$$

در این جا M تعداد تصمیم‌های کدگذاری مورد توافق میان دو کدگذار، N_1 و N_2 کل تعداد تصمیم‌های کدگذاری اتخاذ شده به ترتیب از سوی کدگذار اول و دوم است (ویمر، دومینیک، ۱۳۸۴). در این تحقیق، کدگذاری توسط دو نفر انجام داده شد که طبق فرمول فوق، تعداد تصمیم‌های کدگذاری مورد توافق، ۴ مورد بوده است و تعداد کل تصمیم‌های کدگذاری هم، به ترتیب ۵ و ۵ مورد بوده است:

$$\text{پایایی} = \frac{2(4)}{5+5} = /8$$

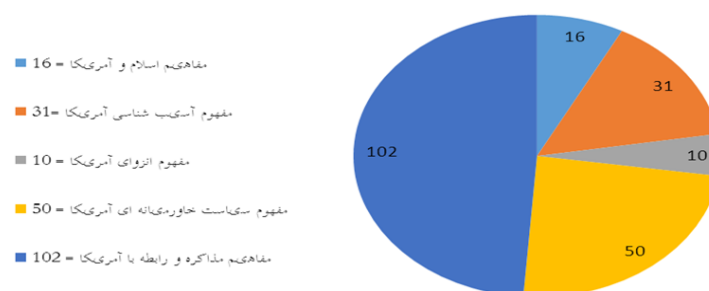
اعتبار ابزار، مبتنی بر اعتبار صوری بود که توسط اساتید فن مورد قضاوت و ارزیابی قرار گرفت.

روش تجزیه و تحلیل اطلاعات

روش تجزیه و تحلیل، کیفی بود و از فن مقایسه دایمی (Constant comparative technique) استفاده شد؛ فن مذکور، شامل چهار مرحله یا گام است که به ترتیب، عبارتند از: ۱) مقایسه و قرار دادن وقایع [داده‌ها] در دسته‌های معین؛ ۲) تدقیق و پالایش دسته‌ها؛ ۳) جستجو، برای یافتن انواع روابط و مضمون‌های مشترک میان دسته‌ها؛ ۴) ساده کردن و ترکیب داده‌ها در یک ساختار نظری منسجم (ویمر، دومینیک، ۱۳۸۴: ۱۶۶).

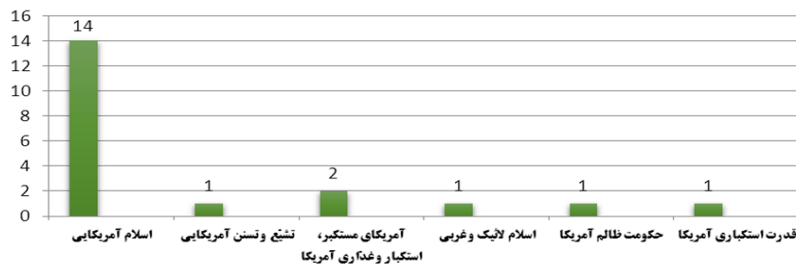
یافته‌ها

در این تحقیق کل بیانات مقام معظم رهبری (آیت‌الله خامنه‌ای) پیرامون مفهوم آمریکا بین سال‌های ۱۳۶۸ تا ۱۳۹۵ به تعداد ۲۰۹ سخنرانی، مورد بررسی و تجزیه و تحلیل محتوا شد که تفکیک موضوعی آن‌ها طبق نمودار زیر است:

نمودار شماره (۱): کل بیانات مقام معظم رهبری به تفکیک موضوعات مرتبط با آمریکا

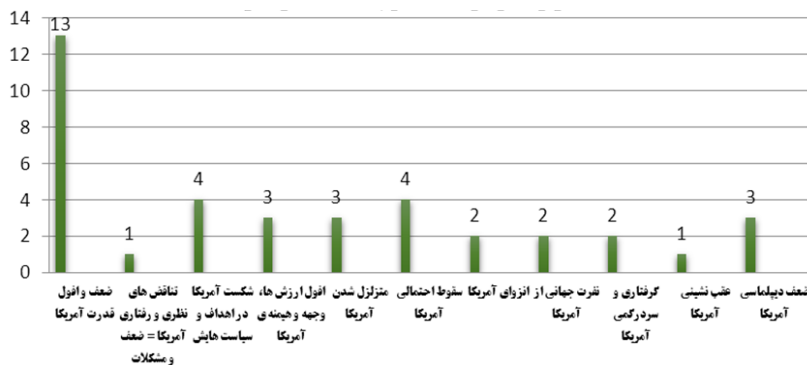
- در ارتباط با مفاهیم اسلام و آمریکا، ۱۶ سخنرانی مورد بررسی قرار گرفت که یافته‌های زیر به دست آمده است:

نمودار شماره (۲): کلید واژه‌های مرتبط با دو مفهوم اسلام-آمریکا

بیشترین فراوانی در «کلید واژه‌های مرتبط با دو مفهوم اسلام و آمریکا» مربوط به اسلام آمریکایی است که در برابر اسلام ناب محمدی صلوات‌الله علیه و آله قرار دارد و در تعارض و دشمنی با آن به وجود آمده و مورد حمایت آمریکاست و اسلامی است که با معیارهای غربی و آمریکایی همخوانی دارد؛ نه اسلام حقیقی.

- در ارتباط با مفهوم آسیب‌شناسی آمریکا، ۳۱ سخنرانی مورد بررسی قرار گرفت که یافته‌های زیر به دست آمده است:

نمودار شماره (۳): کلید واژه‌های مرتبط با مفهوم آسیب‌شناسی آمریکا

بیشترین فراوانی در «کلید واژه‌های مرتبط با مفهوم آسیب‌شناسی آمریکا» مربوط به ضعف و افول قدرت در آمریکاست که نسبت به گذشته قدرت‌مند آمریکا، روز به روز بر ضعف‌هایش افزوده می‌شود و نمودهای داخلی (افزایش تهدیدات داخلی و نارضایتی‌های عمومی) و خارجی (نفرت افکارجهانی و منزوی شدن آمریکا) آن را می‌بینیم. وجهه و هیمنه آمریکا، مثل سابق نیست و آمریکا در سیاست‌های مختلف

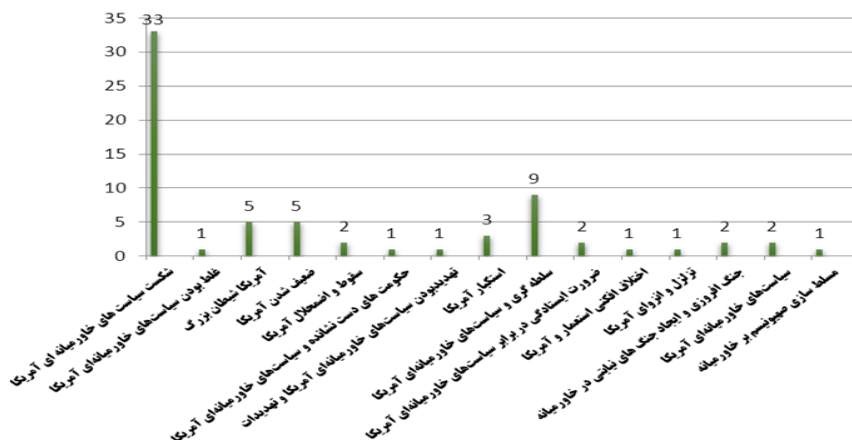
منطقه‌ای و جهانی شکست خورده و در حال سر درگمی و گرفتاری است و در مواردی هم، از مواضع و اهداف خود عقب‌نشینی کرده است که بیانگر ضعف و افول قدرت اوست. سیاست خارجی و دیپلماسی آمریکا هم دچار ضعف است و همین ضعف از نفوذ و قدرت بین‌المللی و منطقه‌ایش کاسته است. تناقض کرداری و گفتاری آمریکا با رفتارهای شیطنت‌آمیز و استکباریش درجهان، آن را در مسیر سقوط و فروپاشی قرار داده است؛ چون، قدرتی که دچار تناقض و بی‌ثباتی در گفتمان‌هایش شود و نتواند گفتمان باثباتی را ارائه دهد، دچار ضعف و فروپاشی خواهد شد و ضعف حقیقی و افول قدرت وقتی شروع می‌شود که یک نظامی مثل آمریکا، استدلال سیاسی و قانع‌کننده برای کار خود، و حقانیت سیاسی خود را از دست بدهد که از دست داده است و از لحاظ منطق، در چشم مردم خودش و جهان ساقط شده باشد که دیگر آمیدی به بقای آن نخواهد بود.

- در ارتباط با مفهوم انزوای آمریکا، ۱۰ سخنرانی مورد بررسی قرار گرفت که یافته‌های زیر به دست آمده است:

بیشترین فراوانی در «کلید واژه‌های مرتبط با مفهوم انزوای آمریکا» مربوط به انزوای آمریکا نزد ملت‌های جهان است که به دلیل افزایش نفرت از آن در حال وقوع است. انزوا به معنای دیپلماتیک و رایج آن در دنیا، آن چنان مضر نیست که انزوای از ملت‌ها مضر است. هر چند که امروز آمریکا به حسب ظاهر منزوی نیست و حضور سیاسی و حتی حضور نظامی او در همه جای دنیا محسوس است، اما در حقیقت منزوی است؛ چرا؟ چون ملت‌ها که تعیین‌کننده و تصمیم‌گیرنده‌اند، همه از حضور آمریکا و سیاست‌های آمریکا متنفر و بیزارند؛ این انزوا مضر است.

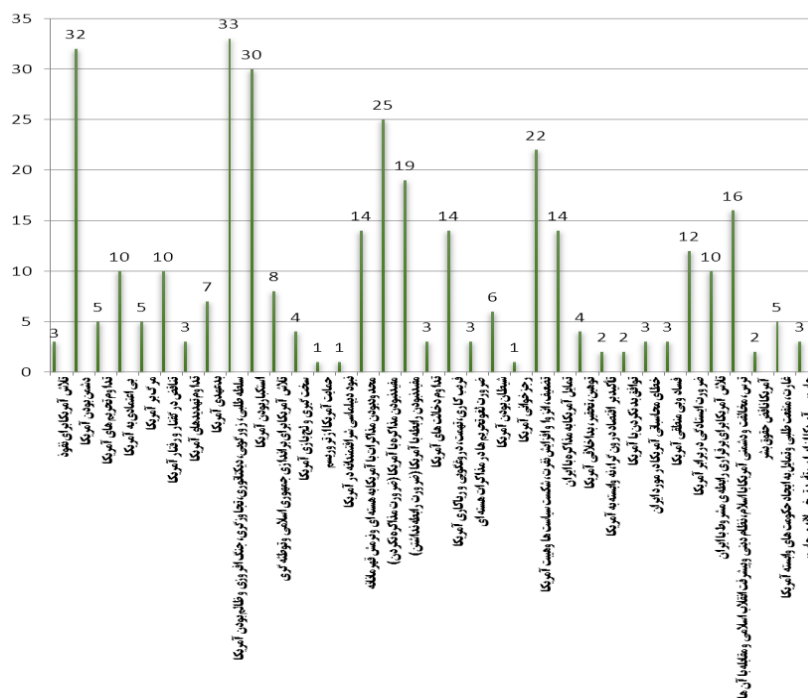
- در ارتباط با مفهوم سیاست خاورمیانه‌ای آمریکا، ۵۰ سخنرانی مورد بررسی قرار گرفت که یافته‌های زیر به دست آمده است:

نمودار شماره (۵): کلید واژه‌های مرتبط با مفهوم سیاست خاورمیانه‌ای آمریکا

بیشترین فراوانی در «کلید واژه‌های مرتبط با مفهوم سیاست خاورمیانه‌ای آمریکا»، مربوط به شکست سیاست‌های خاورمیانه‌ای آمریکا است که آمریکا به دنبال ایجاد خاورمیانه جدید با محوریت و سلطه‌گری صهیونیسم و اسرائیل بود تا بر منابع خاورمیانه مدیریت کند و در پیاده‌سازی این سیاست‌ها در کشورهای مختلف خاورمیانه مثل عراق، لبنان، مصر، ایران و ... شکست خورده است. بیداری ملت‌ها و غلط بودن این سیاست‌ها به دلیل منطبق نبودن با واقعیت‌های منطقه، مانعی جدی برای روی کارآمدن حکومت‌های دست‌نشانده آمریکاست. استکبار و آمریکا به عنوان شیطان بزرگ درصدد اختلاف‌افکنی و ایجاد جنگ‌های نیابتی در خاورمیانه هستند و این‌ها تهدیداتی جدی است که باید ملت‌های منطقه با بیداری و وحدت، مانع تحقق آن‌ها شوند. شکست‌های پی در پی سلطه‌گری آمریکا در سیاست‌های خاورمیانه‌ای، بیانگر ضعف، تزلزل و در فروپاشی قرار گرفتن آمریکاست و باید ملت‌ها و دولت‌های خاورمیانه از این فرصت برای رشد و توسعه و بازیابی تمدن اسلامی بهره ببرند.

- در ارتباط با مفهوم مذاکره و رابطه با آمریکا هم، ۱۰۲ سخنرانی مورد بررسی قرار گرفت که یافته‌های زیر به دست آمده است:

نمودار شماره (۶): کلید واژه‌های مرتبط با مفهوم مذاکره و رابطه با آمریکا

بیشترین فراوانی در «کلید واژه‌های مرتبط با مفهوم مذاکره و رابطه با آمریکا»، مربوط به ویژگی و خصوصیات آمریکاست که عبارتند از: سلطه‌طلبی، زورگویی، دیکتاتوری، تجاوزگری، جنگ‌افروزی و ظالم بودن؛ در کنار این ویژگی‌ها، نباید در دشمنی و دشمن بودن او شک کرد. ویژگی دیگر آمریکا، روحیه استکباری و غرور است که هر نوع مذاکره و رابطه‌ای را به صورت یک طرفه می‌خواهد و درصدد تحمیل خواسته‌های خود به طرف مقابل است نه رسیدن به تفاهم و منافع مشترک. نسبت به آمریکا، بی‌اعتمادی وجود دارد چون بدعهد است و بین گفتار و رفتارش تناقض وجود دارد. اظهار تمایل آمریکا، فریبکاری و دروغ است چون تحریم‌ها و تهدیدهای آمریکا، هم‌چنان وجود دارد و کم نشده است. شعار مرگ بر آمریکا، ناشی از خیانت و ظلم خود آمریکا به ملت‌هاست که باعث افزایش نفرت جهانی و کاهش هیبت آن در میان ملت‌ها شده است.

نتیجه‌گیری و بحث

هدف اصلی تحقیق، توصیف و تحلیل دیدگاه‌های مقام معظم رهبری (آیت‌الله خامنه‌ای)، پیرامون آمریکا با تأکید بر مفهوم «مذاکره با آمریکا» بود. سؤال اصلی این بود که دیدگاه مقام معظم رهبری (آیت‌الله خامنه‌ای)، در ارتباط با آمریکا چیست؟ نتایج به دست آمده به اختصار عبارتند از:

- آمریکا، دشمن اصلی اسلام است و فقط با اسلامی که مطابق معیارهای خودش باشد، کاری ندارد؛ بنابراین، در دشمنی آمریکا، نباید شکی داشت؛ چهره به ظاهر مثبت آمریکا در صلح‌طلبی، فقط جریان-سازی رسانه‌ای است.

- قدرت آمریکا رو به افول است؛ نباید آمریکا را ابرقدرت مطلق بدانیم و از او بترسیم (بزرگ‌نمایی قدرت آمریکا، غیر واقع‌بینانه و برجسته‌سازی شده است و باید راهبردهای ما در برابر آمریکا بر اساس، آسیب‌شناسی واقعی بینانه آمریکا، استوار باشد که تضعیف قدرت آمریکا را نسبت به سابق نشان می‌دهد).
- به دلیل انزوای آمریکا نزد ملت‌های جهان، می‌توان از این فرصت در راستای دیپلماسی عمومی نهایت استفاده را کرد؛ چون ملت‌ها، تعیین‌کننده و تصمیم‌گیرنده‌اند و این بهترین فرصت برای تنویر افکار عمومی نسبت به اهداف استکباری و لیبرال دموکراسی آمریکایی است.

- سیاست خاورمیانه‌ای آمریکا برای ایجاد خاورمیانه جدید با محوریت و سلطه‌گری صهیونیسم و اسرائیل به منظور مدیریت منابع خاورمیانه به دلیل بیداری ملت‌های منطقه شکست خورده است و این فرصت بزرگی برای ایجاد وحدت و همگرایی بیشتر در خاورمیانه با محوریت ایران اسلامی می‌تواند باشد.
- آمریکا به مذاکره با ایران، تمایل دارد و با این کار می‌خواهد خواسته‌های خود را تحمیل کند؛ مذاکره با آمریکا، وسیله‌ای برای تحمیل و پذیرش خواسته‌های او خواهد بود نه پذیرش خواسته‌های هر دو طرف؛ که تعبیر برد-برد از آن شود و مذاکره با آمریکا، هیچ سودی برای ایران ندارد. در مورد رابطه هم، آمریکا بر عکس مذاکره که تمایل جدی به آن دارد، به رابطه مشروط می‌اندیشد و شرطش هم، تسلیم شدن نظام جمهوری اسلامی از اهداف و آرمان‌های انقلاب است؛ پس برقراری رابطه با آمریکا هم به معنای تسلیم در برابر باطل و نابودی جمهوری اسلامی است و هیچ فایده‌ای برای ما ندارد. بهترین راه در برابر آمریکا در شرایط فعلی، ایستادگی و مقاومت و تکیه بر توان داخلی است و این سخن به معنای قطع ارتباط همیشگی با آمریکا نیست؛ اگر آمریکا به اصلاح رفتارهای زیاده‌خواهانه و مستکبرانه خود بپردازد، جمهوری اسلامی ایران می‌تواند با او تعامل می‌کند؛ شرایطی که هنوز فراهم نیست؛ بنابراین، مذاکره و رابطه را باید بر اساس شرایط واقعی موجود تعریف کنیم.

منابع

- آشنا، حسام‌الدین. (۱۳۸۲). *الگوی هنجاری مطلوب برای رسانه‌های جدید اسلامی*. مجموعه مقالات جهانشمولی اسلامی و جهانی‌سازی، (۲). تهران: مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی.
- اداره کل پژوهش و آموزش سیما. (۱۳۸۶). *صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران. تجلی پیام در افق رسانه ملی (جلد ۵-۱)*. (نشر داخل سازمانی).
- امیرپور، محمدتقی. (۱۳۹۳). *اصول دیپلماسی در جمهوری اسلامی ایران با تأکید بر دیدگاه مقام معظم رهبری*. پایان‌نامه ارشد، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره) قزوین، دانشکده علوم اجتماعی.
- بی‌بی، ارل. (۱۳۸۴). *روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی*. (جلدهای ۱ و ۲)، مترجم: رضا، فاضل. تهران: سمت.
- جاویدی، رقیه. (۱۳۹۱). *شاخص‌های نظام سیاسی پیشرفته در اندیشه امام خمینی (ره) و آیت‌الله خامنه‌ای*. پایان‌نامه ارشد، دانشگاه باقرالعلوم علیه‌السلام، دانشکده علوم سیاسی و اجتماعی، ۱۳۹۱.
- خسروپناه، عبدالحسین. (۱۳۸۸). *جریان‌شناسی فکری ایران معاصر*. قم: مؤسسه فرهنگی حکمت نوین.
- دانایی‌فرد، حسن؛ و مظفری، زینب. (۱۳۸۷). ارتقا روایی و پایایی در پژوهش‌های کیفی مدیریتی: تاملی بر استراتژی‌های ممیزی پژوهشی، *پژوهش‌های مدیریت*. شماره ۱، صص ۱۶۲-۱۳۱.
- دهقان، علیرضا؛ با همکاری حمید، عبداللهیان؛ و نورالدین، رضوی‌زاده. (۱۳۸۷). *بررسی رابطه میان افکار عمومی و رسانه*. تهران: مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه.
- سایت دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله العظمی خامنه‌ای، بازیابی سال ۱۳۹۰، از WWW.KHAMENEI.IR
- شعبانی ساروئی، رمضان. (۱۳۸۹). *جریان‌شناسی سیاسی فرهنگی ایران*. قم: اعتدال.
- مقامی، عباس. (۱۳۹۲). *ارتباطات میان فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در جهان اسلام: با تأکید بر مسئله فلسطین (تحلیل محتوای بیانات و پیام‌های منتشر شده رهبران جمهوری اسلامی ایران در سایت رهبری)*. پایان‌نامه ارشد، دانشگاه علامه طباطبایی، دانشکده علوم ارتباطات اجتماعی.
- منصورزاده، زهرا. (۱۳۹۱). *سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، مبانی، مواضع و چگونگی آن از دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای*. پایان‌نامه ارشد، دانشگاه علامه طباطبایی، پردیس آموزش‌های نیمه حضوری.
- مهدی‌زاده، سیدمحمد. (۱۳۹۱). *نظریه‌های رسانه، اندیشه‌های رایج و دیدگاه‌های انتقادی*. تهران: همشهری.
- نبوی، بهروز. (۱۳۸۰). *مقدمه‌ای بر روش تحقیق در علوم اجتماعی*. تهران: فروردین.
- واعظی دهنوی، عباس. (۱۳۹۲). *مبانی فقهی سیاست خارجی در اندیشه مقام معظم رهبری*. پایان‌نامه ارشد، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، پژوهشکده علوم و اندیشه سیاسی.
- ویمر، راجر؛ و دومینیک، جوزف آر. (۱۳۸۴). *تحقیق در رسانه‌های جمعی*. مترجم: کاووس، سیدامامی. تهران: سروش. (نشر اثر اصلی بی‌تا).
- هومن، حیدرعلی. (۱۳۸۹). *راهنمای عملی پژوهش کیفی*. تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت). چاپ دوم.
- Wilson, James R., and Rosy, Wilson., Mass. (2001). **Media, Mass culture (fifth Edition)**. Boston, Mc Graw Hil.
- Goffman, E. (1981). **Forms of talk, Blackwell publication**.
- Scheufel, D., and Tewksbury, D. (2007). Framing, Agenda setting, and priming, **Journal of communication**. Vol (57), No (1).